

A vadállomány ivararánya

írta: Péterfay József

Magyarország vadállományának a viszonyait vizsgálva, feltűnik, hogy az állományok nem érik el azt a fejlődési szintet, ami az ország talaj, éghajlat és növényzeti adottságánál fogva elvárható volna. Vadgazdasági szempontból vizsgálva ezt a jelenséget, elvitathatatlan, hogy elsősorban az állományszabályozás hiányában kell keresnünk az okot.

Dacára annak, hogy a trianoni békeszerződés következtében a nagyvadállomány nevelésére és fenntartására hivatott kiterjedt erdőseink igen nagy részét elveszítettük, megmaradt erdeink mégis olyan nagyvadállomány kitenyésztését tennék lehetővé, ami párját ritkítaná Európában.

Úgy a talaj, éghajlat, mint a növényzet viszonyait vizsgálva, több, nagy kiterjedésű területet találunk, ami az átlagon felüli nagyvadállomány kitenyésztésének alapja lehet és minden évben több olyan kapitális trofeát biztosítana, minek alapján Magyarország a nemzetközi vadászati kiállításokon az első helyet foglalhatná el.

Ebből a szempontból a következő területek jöhetnek elsősorban figyelembe: Gödöllő, Visegrád; Borsod, Abauj (Mátra, Bükkhegység); a Duna vidéke Kalocsától délre Tolna, Baranyával együtt (Kalocsai érsekség, káptalan erdőbirtoka, Mohács és vidéke); Somogy a Dráva-vidékkel; Zala (Lenti környékével mint gócponttal) Vas megyével.

Megfelelően keresztülvitt feljavítási munkával igen szép eredmény volna elérhető a Bakony—Vértes hegyvonulaton, ahol ennek a munkának minden előfeltétele megvan.

A fenti területek egy része (hegyvidék) ásványi tápanyagokban dús, elmálás útján keletkezett kötött vagy vályogos talaj, a harmadkori formáció agyagos és homokos közeteivel, valamint lösszel — a helyenkinti köves, erősen meszes és tápanyagszegény foltokat figyelmen kívül hagyva, — olyan növényfejlődést biztosítanak, ami a nagyvadállomány tenyésztési feltételeit felfokozott mértékben adja. A folyamvidékek alluviál-talaja a lerakódott iszaptömeeggel és a rajta fejlődő buja növényzettel elsőrangú terep a nagyvad tenyésztésének, ahol ma is igen nagy számmal él.

Nem tagadhatjuk le, hogy a kapitalis trófeát célzó rendszeres tenyésztési eljárás olyan mértékben, mint azt a mai vadgazdasági viszonyok megkövetelnék: az egész országban alig található. A mégis előforduló kiváló egyedi fejlődés azonban az őserőben kereshető, ami egyrészt a vad tulajdonsága, másrészt a tápanyagdús növényzetben leli magyarázatát. Sajnos, nagyon keveset teszünk az egyedi kiválogatás érdekében; rábízuk nagybölcsen a természet teremtő erejére mindezeket. Sőt! A természetes kiválasztást is megakadályozzuk a tenyésztés alapjául szolgálható erős és jobb bikák kilövésével; a fajfenntartást rábízva a gyengébbekre és a fejlődőkorúakra. Van tiszteletreméltó kivétel is; de ha ez sem volna, akkor a magyar vad degenerálódása rohamosan bekövetkeznék olyan mértékben, hogy ennek kiküszöbölése hosszú időt venne igénybe.

Átlagosan gyenge nagyvadállományunk kedvezőtlen fejlődésének az egyik okát a tenyésztésre fenntartó bikák kilövésében, a másik okot a rendszertelen és végre nem hajtott selejtezésben találhatjuk meg. Természetes minden vadászember törekvése, hogy kiváló vagy átlagon felüli trófeát ejthessen el. Ilyen körülmények között nem nagy beccsel bír a selejtezendő, gyengén vagy rosszul fejlődötték kilövése, hogy a tehenekről ne is beszéljünk. *Pedig a magyar nagyvad jövő fejlődésére, a kapitalis, erős trófeák kitenyésztésére a kulcs, a tenyésztésre alkalmatlan, degenerált egyedek kilövésében rejlik.* Amíg ezt a feladatot országosan el nem végezzük, addig részeredményeket érhetünk el, de a magyar nagyvadállományt átlagosan feljavítani nem tudjuk.

De nemcsak a fenti okok bírnak befolyással arra, hogy a magyar nagyvadállomány nem fejlődik. Közreműködik az a nagyarányú kilövés, ami az ivararány kedvezőtlen kialakulását hozza magával.

Mi a mai helyzet? Megállapítjuk, hogy egy vadászterületen milyen nagyságú és megoszlású állomány van. Ennek alapulvételével megállapítjuk az ivararányt 1:4—6-ra a szarvasnál; 1:2—3-ra az őz-nél, a tenyészképeket véve számításba; tehát kilöhető a fölös számú. Kilőjjük a legerősebbeket és a fajfenntartásra, az állományszaporításra hagyjuk legjobb esetben a közepeseket.

Nem vallom azt a nézetet, hogy az állományfejlődés szükség-szerű követelménye a kapitalis bika, mert a jó trófeával bíró 10-es, 12-es, esetleg 8-as is hozhat életre kapitálissá fejlődő nemzedéket. A fiatal bika fejlődését a nemzés erős igénybevétele azonban visszavetheti és az erős 8-as, 10-esből lehet satnya 10-es vagy 12-es, esetleg ágvesztéssel csak az előző évi ágakat rakja fel, tehát tenyésztésre már kevésbé alkalmas. A jól fejlődött 14-es, 16-os testben teljesen meg-erősödve hivatott arra, hogy a szaporodást biztosítsa, ahol az eddigi fejlődés és a másodrendű ivari jelleg biztosíték az eredményes állományfejlődésre és azok alapján a tenyészanyag kiválasztása még a kevésbé jártas egyénnek is könnyű, bár önmegettartóztatást követelő

feladat. A következő évben vagy években, amikor az utánpótlás már megtörtént, sor kerülhet ezeknek a kiöregedő, de kívánatos trófeát nyújtó egyedeknek a kilövésére. Sőt! Megfelelően végrehajtott szabályozással sokkal szebb, erősebb trófeák kerülhetnek terítékre, mint ma és az állományfejlődést megfelelő hímegekkel biztosítottuk.

A legnehezebb része az állományszabályozásnak mindenestre a selejtezés. Állandó megfigyelést, lelkiismeretes munkát kíván attól, aki ezt a selejtezést — kilövést vagy kilövetést — végzi. Ismernie kell minden vadat az egész területen, hogy ne csak számszerűen, hanem minőség szerint is tisztában legyen az állománnyal. A kilövésnek tervszerűn kell megtörténnie és sohasem a jelent, hanem azt a távoli célt kell szem előtt tartani, ami következetes munkával 8—10 év múlva elérhető.

A tenyésztés érdekében minden rendellenes, gyengén fejlett, sérült vagy beteg bikát, tehenet ki kell löni, hogy a tervszerű munkát ne akadályozzák. A beváltó vadból úgyszólván kap a tenyésztő fölös számú, nemkívánatos egyedet, amit szemmel kell tartania. Ennek a selejtezésnek az ideje a párzás, az üzekedés előtt van, amikor a legnagyobb elővigyázattal és körültekintéssel kell azt végezni, hogy a tenyészanyagot fölöslegesen nem zavarjuk. Nehéz feladat, hosszú megfigyelést és munkát igényel, de végrehajtható. Először kerüljenek sorra a bikák, a már megtermékenyített tehenek és suták a bőség, illetve borítás után is könnyen kilőhetők.

Az átlagvadásznak ez a munka bizony sokszor nem kívánatos feladat, amit — mert nincs erre kényszerítve, — a legtöbb esetben el is hanyagol, illetve nem végez el. Úgy látszik azonban, hogy ez nem csak magyar sepcialitás, mert a tervszerűen dolgozó németeknél is előfordul. De amíg nálunk hiányzik a felsőbb beavatkozás és a rendszeres, céltudatos munkára való buzdítás, sőt kényszerítés, addig az új német vadászati törvény módot talált az ilyen irányú tevékenység keresztülvitelére.

A rendelettel kikényszerített, fejlődést célzó munkában azonban nincs sok köszönet, ha annak végrehajtását csak immel-ámmal végzik. Igen szerencsésen találták meg a módját ennek a németek azzal, hogy kiállítás rendeznek — díjazással — a selejtezett trófeákból, ahol a leggyengébb legrosszabb viszi a legnagyobb díjat. Ahogy ismerjük a németeket, az emberi gyengeség ilyen diplomatikus felhasználásával kultuszt csinálnak majd a selejtezésből... és olyan versenytársat támasztanak nekünk, aminek eredményét majd csak évek múltán tudjuk megfelelően méltányolni.

Itt az idő, hogy amikor a középeurópai vadászati fejlődés majd minden államban elkerül bennünket, mi is hozzáfogjunk az építés munkájához addig, amíg ez nem késő. Viszonyaink a természettől adott legkedvezőbbek, csak ki kell használni a természetes lehetőségeket és ha kell, rá kell kényszeríteni a húzódozókat az építő munkára a köz

érdekében. Új vadászati törvényt, állami vadászati felügyeletet az egyöntetűség, a célszerűség, az irányítás kézben tartásához. Szigorú büntetéseket a vadászati kihágásokra, hogy a tenyésztés érdekében nevelt törzsállomány ne az orvvadász martaléka legyen.

Mi az építés, az eredményes kitenyésztés feladata? Elsősorban annak a régi elgondolásnak a likvidálása, hogy minél nagyobb az állomány, annál inkább van remény a kapitis trofea kifejlődésére. Nagyon rossz tenyésztési eljárás, mert a túlszorodott állomány szükségszerűen degenerálódik, még pedig igen rövid időn belül. Ha számításba vesszük azt a körülményt, hogy főként nagyvadnál a vérfrissítésre alig gondolnak, annyira kézenfekvő a beltenyésztés aránylag rövid időn belül, hogy állományunk pár év alatt egészen elcsenevezsedhetik. Igen jó pálda erre a Kalocsa környéki Duna melletti erdők visszafejlődött szarvasállománya, ahol a 10—12-es agancs sokszor alig haladja meg az 50—60 cm szárhosszúságot. Ez pedig nem lehet egyetlen vadgazdaságnak sem a célja, aminek előidézője a túlságos mérvű elszaporodás következtében beállott beltenyésztés, illetve vérfrissítés hiánya.

Vegyük vizsgálat alá az alsó Duna-mellék szarvasállományának a visszafejlődését részletesen is. A terület nagyvadállomány fejlődésére kiválóan alkalmas bujanövényzettel, szinte áthatolhatatlan sűrűségekkel bír. Eldorádó a szarvasnak, ahol annyira túlszorodott, hogy a Földművelésügyi Minisztériumnak kellett közbelépni, hogy ez a túlszorodás mégis némi korlátok közé szoríttassék.

Mi lett az eredménye ennek a nagymérvű túlszorodásnak? A vérfrissítés nem történhetett meg természetes úton a kívánt mértékben, mert a baranyai, tolnai (Simontornya) beváltó bikák a nagyvadállományban nem bírtak olyan vérkeveredést előidézni, amit a szarvasállomány nagysága megkövetelt volna. A vérfrissítés irányítására, ha történt is intézkedés, de nem olyan mértékben, amit az okszerű vadgazdaság megkíván. Eredménye a beltenyésztés következtében előálló agancs-visszafejlődés. Valószínű az is, hogy a tenyésztés érdekében okvetlenül megtartandó erős és sikert ígérő bikák nagyszámban lövettek ki és a rossz ivararány következtében a fejlődő egyedek is borításhoz jutottak, ami kondícióromlással a másodrendű ivari jelleg leromlását is magával hozta.

Nem áll módomban mindezeket adatokkal is igazolni; a rendelkezésemre álló tájékoztató anyag szerint mindenesetre ennek kellett azoknak lenni, ami a degenerálódást előidézte.

Tudjuk azt is, hogy az agancs fejlődése nincs mindig összefüggésben a testsúllyal, mert amíg az agancs fejlődésére a foszforsavas sók, a bőséges tölgyakktermés van elsősorban befolyással, addig a testsúly a tenyésztési területen található és a vad által felhasználható növényi tápanyag takarmányértékétől; elsősorban zsírtermelő értékétől függ. A két különböző rendeltetésű anyag pedig nem mindig található

meg a kívánt mértékben ugyanazon területen. Tehát a vadtenyésztőknek ezzel számolni kell és ha sikert, eredményt akar elérni, akkor a hiányzó — főként csontképző — anyagok mesterséges adagolásával kell a vadállomány ilyen irányú szükségletét kielégíteni.

Miért fontos a két különböző rendeltetésű tápanyag egyik vagy másik formában való jelenléte?

Minden nagyvad-vadász tudja, hogy bögés idején a háremet tartó bikák öldöklő harcokat vívnak egymással a tehenek bírásáért. Ebben a küzdelemben annak a bikának van természetadta előnye, amelyik testben erősebb és kiválóbb agancsral bír, mit a harcban hasznosíthat. Mindezek szükségszerű következménye, hogy a legerősebb bikák foglalják le a teheneket és minél kiválóbb tenyészanyagot hagyunk meg a vadgazdaság érdekében, annál gyorsabb iramú fejlődésre számíthatunk. Önként következik ezek után, hogy az ivararány úgy állítandó be, hogy a tehenek bírásáért minél hevesebb küzdelmet legyenek kénytelenek a bikák vívni, amivel a legéleltrevalóbbak, a legkiválóbbak kerülnek az egyetemes cél: az állományfejlődés homlokterébe.

Ha az ivararány megállapításának és beállításának az eddig követett rendszereit vizsgálat tárgyává tesszük, okvetlenül rájövünk arra, hogy az 1:4-6, illetve 1:2-3-as ivararány az állományfejlődést nem szolgálhatja kellőképpen. De ez természetes is. Az ivar szerinti szabályozás nemcsak azt a célt szolgálja, hogy minden bikának legyen a szükséges számú tehené, illetve minden tehén borítása teljesen bekövetkezzék, hanem a legfontosabb feladata, hogy a bikák közül borításhoz tényleg csak azok juthassanak, melyek az állományfejlődést biztosítani is tudják. Ha az ivararány beállításánál egy bikára több tehenet számítunk, akkor az üzekedési időben lefolyó természetszerű párbajok alatt olyan bikák is borításhoz jutnak, mit az állomány szabályozás, az egyedi fejlődés miatt el kell kerülnünk, tehát ez az állomány szabályozási módszer kellő eredményre nem vezethet.

Amennyire célszerűtlennek tartjuk a fenti ivararány-szabályozást, annyira óvakodnunk kell a legújabbán térthódító elmélettől; a 2:1-es ivararánytól is. Ha mégegyszer annyi bikát hagyunk az állományunkban, mint tehenet, ezzel csak azt érjük el, hogy a fölös számú bikánk az üzekedés idejére elvándorol. Azt hinnők, hogy ezzel az egyedi kiválogatódást segítjük elő, mert az erős bikák kiverik a gyengébbeket, pedig nem egészen így áll. Az öreg, tehát erős bikáknál a kóborlási hajlam sokkal nagyobb fokú, mint a röghöz jobban ragaszkodó fiatalokorúnál, bár ezt általánosítani nem lehet; mégis a tapasztalat ezt látszik bizonyítani. Ennél az ivararány-beállításnál mindenesetre elkészülhetünk arra, hogy bikáink jó része — részben a kiűzés, rész-

ben a kóborlási hajlam következtében — elhagyja a területünket és maga a természet gondoskodik az ivar szerinti helyes megoszlásról, ami azonban nem jelenti azt is, hogy tényleg azok az egyedek maradnak vissza, melyeket az állomány szaporítására szeretnénk visszahagyni.

Míg tehát az egyik esetben kevés, a másikban sok hímeget hagyunk vissza és mindkét esetben eltértünk a célravezető tenyésztési eljárástól, joggal kérdezhetjük, hogy melyik az ivar szerinti leghelyesebb megoszlás, ami mindkét módszer hátrányait kiküszöböli és célunkat leginkább megközelíti?

A helyes út megválasztásához az ősi, természetes körülményekhez és magához a vadhoz kell tanácsért fordulnunk. Látjuk azt, hogy a beavatkozás akár egyik, akár másik irányban történik is, szükségszerűen olyan eltolódásokat idéz elő, ami a természetes körülményeknek nem felel meg. Az egyik esetben a túlhajtott tenyésztési eljárás a szervezet túlfinomodását, az igények növekedését és ezzel a természetes fejlődési lehetőségek csökkenését idézi elő (arabs és angol telivérek); a másik esetben a szervezet eldurvulása, tehát bizonyos fokú degenerálódás történik. Egyik sem lehet célunk, hanem az arany középúton kell haladnunk és erre a vadállomány természetes szaporodása nyújt kellő felvilágosítást.

Tudjuk, hogy a szaporulat ivar szerinti megoszlása rendszerint feles; maga a természet gondoskodik a nemek közötti egyensúly fenntartásáról. Nekünk tehát nem marad más tennivalónk, mint hogy a természet útmutatását felhasználva, azt tökéletesítsük olyan formában, hogy a feles ivararányt úgy állítjuk be, hogy csak a kiválasztott, tenyésztési szempontból tényleg értékes egyedek kerülhetnek a tenyésztési célt szolgáló korosztályokba. A fiatal korosztályokban történik a selejtezés, a nem kívánatos vagy fölös számúak kilövése és az ivararány beállítása, míg a legidősebbeknél azerős trofeákkal bírók lelövése, úgy hogy a kijelölésnél mindig a tenyésztési érdek legyen az irányadó.

Természetes, hogy a törzsállomány állandó megfigyelés alatt áll és ha egyik vagy másik a tenyésztési célnak nem felel meg, úgy az kilövésre kerül, de a beállított ivararány mértékében pótolatik.

Felvetődik az a kérdés, hogy milyen számú nagyvad tenyésztése és fenntartása vezet leginkább célra és minden érdeket összevetve, milyen nagy állomány fenntartása a legcélszerűbb?

A legutóbbi, vadgazdasági szempontból fontos események között a vadkár-kérdést kell a legnagyobb súllyal bírónak tekintenünk. Tudjuk azt is, hogy a különböző vadfajok között — a vaddisznót nem tárgyalva — a szarvas okozta kár a legnagyobb, tehát az állomány nagyságának a megállapításánál ezt a tételt figyelmen kívül hagyni

nem lehet. A vadkár-megtérítés — főként a mai nehéz gazdasági viszonyok közepette — olyan összeget jelent, amivel a vadtenyésztő minden körülmények között kénytelen számolni. De ha a nagyvad tenyésztését saját, bekerített területen kívánjuk végrehajtani, akkor is számolnunk kell az okozott károkkal, főként a fiatalosokkal bíró erdőgazdaságnál.

A vadgazdaság alapját képező állomány mennyiségét tehát úgy kell megállapítanunk, hogy egyrészt az a tenyésztési célnak megfelelően, másrészt a tenyésztési terület az állományt — számítva a beváltókra is — a szükséges és különböző tápanyagokkal el tudja látni, sőt a számításunkat úgy kell összeállítani, hogy az egyes darabra eső tenyésztési terület tápanyaga bőséges legyen. Számításunknál figyelembe kell venni a szélsőségeket és a számítás alapja inkább nagyobb, mint kisebb, egy darabra eső átlagterület legyen.

Az állomány mennyiségének a megállapításánál ismét vissza kell térnünk a természetes szaporodási viszonyokhoz, hogy aránytalanságokkal le ne rontsuk az esetleg szépen induló munkánkat.

A mind nagyobb nehézségekkel küzdő gazdasági élet szükség-szerűen a mező- és erdőgazdasági termelés belterjességével védekezik a világválsággal szemben, amit kényszerűvé tesz a négyzetkilométerre eső lélekszám rohamos emelkedése is. A kultúrterületek kiterjedésének emelkedésével arányosan csökken a vadszaporodás természetes lehetősége, ami a zavartalanságot, a háborítatlanságot követeli meg, elsősorban a védelmet, takarást nyújtó sűrűségekkel egyetemben. Erdőgazdasági kultúránk fejlődésével a takarást, egyben bizonyos mértékig takarmányt is nyújtó sűrűségek is eltűnnek, hogy helyet adjanak a teljes záródásban tartott, aljnövényzet nélküli állományoknak, amivel a nagyvad természetes életkörülményei fokozatosan és állandóan csökkennek. A vadászterület-tulajdonosoknak ezeket a körülményeket figyelmen kívül hagyni nem szabad, mert ettől függ az állomány nagyságának a megállapítása, valamint a fenntartása, főként a téli takarmányszükséglet ellátása.

Ha a természetes szaporodásból származó nagyvadállomány mennyiségét nézzük, akkor meg kell állapítanunk azt, hogy természetes körülmények között nagymennyiségű vad nem igen fodul elő és az átlagot nem vehetők 1000 kat. holdankint — olyan területet értek, hol a nagyvad természetes körülmények között, emberi beavatkozás nélkül is állandóan szaporodik — 8—12 drb-nál többre. Eltolódások a terület többé vagy kevésbé alkalmas volta miatt pro és contra vannak, ezért a természetes elszaporodás mértéke igen változó az egyes vidékek szerint és sok vitának lehet az alapja. Célunk nem ez lévén, azt kell megállapítanunk, hogy minden szempontot figyelembe véve, mi lehet alapja a nagyvad-állomány jelenlegi elszaporításának?

Mindezek után az a vadmenyiség, ami az elsoroltak alapján az átlagos viszonyok mellett — talaj, növényzet, illetve tápanyag — úgy tartható fenn mint maximum, hogy ne haladja meg az 1000 kat. holdankinti 30 darabot. Ez a mennyiség azonban maximumnak tekinthető, mert ilyen állomány mellett is tekintélyes vadkár keletkezhetik. Normálisnak a fenti mennyiség felét venném, mert így az állomány károkozása a legkisebb a vadgazdasági cél mellett. Ez volna az arany középút, amikor mindkét szempontból elérhető a cél: az állományfenntartás és szabályozás, valamint az okozott károk lehető csökkentése.

Természetesen a fenti maximum nem jelenti azt a mennyiséget, aminél többet az átlagos terület nem bír el. Azonban úgy az erdő, mint a mezőgazdasági termelés rovására menne a szertelen elszaporítás és főként a kis- és törpebirtokosok körében keltene nagy ellen-szenvet és elkeseredést. Ez azonban nem lehet célja egy vadtenyésztőknek sem.

Nézzük ennek a nagyvadállománynak az ivararányát. *Könnyebb számontartás miatt vegyünk* 1000 kat. holdankint 30 darabot és vegyünk alapul 10.000 kat. hold területet 300 darab szarvassal. Hogy alakulna a korszerű vadgazdaság ivararánya?

Az állomány	Hímegyed	Nőegyed
Létszám:	150 drb	150 drb
<i>Megoszlás:</i>		
1 éves	30 drb	30 drb
2 éves	25 „	25 „
3—6 éves	40 „	50 „
7—9 „	30 „	35 „
10 „ és idősebb	25 „	10 „
Összesen:	150 drb	150 drb

A tehenek kor szerinti arányát tetszés szerint szabályozhatjuk, de vigyázni kell arra, hogy megfelelő számú tapasztalt vezértehenet hagyjunk az állományban. A teheneket magas korig tartani nem tanácsos.

A bikáknál, amint látjuk, a szelektálásra van bőven lehetőségünk a már rendes kerékvágásba került megoszlásnál is. Van 55 drb nemzésre, a vadgazdasági célt tekintve, megfelelő bikánk, amire darabonkint 2 drb tehen jut. De van 40 drb 3—6 éves bikánk is és ilyen körülmények között a kiválogatódást minden körülmények között biz-

tosítottuk. Lelövésre számíthatunk évenként 4—5 erős és 5—6 közepes bikát.*

Természetesen mindez vázlatos összeállítás — elméleti elgondolás —, amit a vérbeli vadász olyképpen módosít, hogy több erős bikát enged a magasabb korosztályba, ami a kapitálissá fejlődést nagyban elősegíti. A vázlattal csupán szemléltetést akartam elérni.

A zárt vadaskertben, illetve elkerített tenyésztési területen az arány szabályozása és az előírás végrehajtása könnyű. Nyílt területen ez a feladat sokkal nehezebb, mert a bögési idő alatt a bikák sokszor igen nagy területet bekóborolnak. Az arány hozzávetőlegesen mégis mindkét nemnél betartható és ha a vad részére — neki kedves — takarmányvetésről gondoskodunk, akkor csak eredményt érhetünk el. Ha pedig arra gondolunk, hogy az egész ország területén egységes irányítás mellett végezzük el a feljavító és kitenyésztő munkát, akkor az átváltások semmiféle befolyással nem bírnának a lelövésre, mert amennyi elmegy, ugyanannyi jön is.

Ugyanígy vagyunk az őzrel is; feltételezésem szerint ennél a keresztülvitel nehezebb, mert nagyobb elterjedésénél fogva, több kerül részben a községi bérelt területekre, ahol kevés a szakértő; részben a mindenütt jelenlévő és kipusztíthatatlan orvvadász prédájává. Az őzrel csak elszigetelt területeken lehet eredményes kitenyésztést elérni, amire annál is inkább van lehetőség, mert az őz közismerten jobban tartja a helyét.

Röviden kitérek még a nagyvad takarmány-szükségletére is. Nyáron ez a kérdés nem okoz gondot, mert a természetes takarmány bőségesen elégséges. A csontképző anyagok, foszforsavas sók adagolásáról azonban még akkor is kell gondoskodnunk, ha a terület ilyen anyagokban nem volna szűken. A vad lekötésére nagy jelentőséggel bírnak a szók és a belekevert foszforsavas sók, mihez még gyógyszerek is keverhetők.

A vad lekötését igen előnyösen szolgálják az egyes foltokban elszórtan vetett takarmányfélék: lucerna, herefélék, csicsóka, tengeri,

* A magunk részéről feltétlenül túlzottnak tartjuk az 1000 kat. holdankint 30 drb. szarvast.

Teljesen oszttjuk báró Prónay Gábornak, az ország egyik első vadászának azt a véleményét, hogy egy szarvas tisztességes eltartásához, megfelelő táplálásához legalább is 100 hold erdő szükséges.

Különösen áll ez ma, amikor a mégis valamivel bővebb legelőt nyújtó tarvágások helyét a természetes felújítás foglalja el legtöbb helyütt, ahol, ha a felújítás sikerül, a táplálék csak az erdőalkotásra szánt fákból kerülhet ki.

Ugyancsak helytelennek tartjuk az ivararány-elosztást is, mert a 120 drb kétéves és ennél idősebb szarvastehén után legalább 100 drb-os átlagszaporulatra lehet számítani s így, ha az állományt megtartani akarjuk, 10%-os elhullás esetén is minden évben 90 drb állatot (fele tehén, fele bika) kellene 10 ezer holdon lelőni.

répa stb. A téli takarmányozásról a tenyésztőnek kell okvetlenül gondoskodni, ha munkáját sikeresen akarja végezni. Széna, lucerna, répa, tört, illetve zúzott vadgesztenye, makk és esetleg tengeri szolgáhatnak erre a célra.

A kisvad ivararányának a beállítása nehezebb, mert amíg a nagyvadnál szám szerint megállapítható a mennyiség, addig a kisvadnál becslésre kényszerülünk.

Nyúlnál az ivararány beállítását legkönnyebben az ismert módszer szerint végezhetjük: a körben, illetve hajtásban a záráskor legutoljára maradt nőstényeket futni engedjük. A másik lehetséges megoldás a párzás alatti kan-kilövésben volna — ha sok — azonban ezt a törvényt tiltja.

Foglynál az ivararány-beállítás igen fontos, mert az aránytalan megoszlás a tojó üldözésére és fészekrombolásra vezet. A kakaskilövés gyakorlott vadásznak nem megoldhatatlan feladat. A felkelő fogolycsapatnál a legtöbb esetben megállapítható a hasfoltról a kakas és kilőhető. Természetesen biztos szemet és gyakorlott, gyors lövést kíván. Hogy végrehajtható, bizonyítja az, hogy próbaképpen 38 drb foglyot lőttünk, amiből 32 darab kakas volt. Gyakorlatot kíván ez a munka, de hamar belejöhet mindenki.

Hogy állítsuk be az ivararányt? Minden tyúkra egy kakast kell számítanunk, azonban inkább lőjünk ki többet; tavasszal úgysis kapunk a szomszédoktól, ahol mindig több a kakas, mint a tyúk, tehát a megfelelő ivararányunk biztosítva lesz.

Fácánál az ivararány-beállítás már körülményesebb és alapos megfigyelésekkel, próbahajtásokkal kell az arányról meggyőződést szerezni.

Az ivararányt a régi tenyésztők 1:6—8-ra teszik, sőt mesterséges tenyésztésnél nem egyszer 1:8—10-re is. Szabadtéri tenyésztésnél azonban ez az arány a mai vadgazdasági tapasztalatoknak nem felel meg. Miért? A fejlődést a természetes kiválogatódás tudja csak a kívánt mértékben biztosítani, erre pedig az előbbi aránynál nincs lehetőség. A sok tyúk között megoszlik a kakas és riválisok hiányában a tenyésztésre alkalmatlan is tyúkokhoz jut. Ezt pedig az okszerű vadgazdaságnál el kell kerülni. Az ivararányt állítsuk be 1:4—4.5-re és a rendszeres munka után látni fogjuk az eredményt.

A vérfelelfrissítésről emlékezem meg még röviden, ami a kisvadas elengedhetetlen feltétele. Minden évben gondoskodjunk megfelelő vérfelelfrissítésről, amit lehetőség szerint azonos körülmények és azonos talajról szerezzünk be, hogy a változás nagy nyomot ne hagyjon a hozott vérekeverési anyagban. Tenyésztésre szabadtéren inkább azok a fajok alkalmasak, amelyek közelebb állanak az ősfajhoz, illetve a Ph. colchicushoz. Igen jó a törzsanyagban a Ph. torquatus vér, ami több tojást biztosít, viszont az előbbi helytartó voltánál fogva alkal-

masabb. Mennyit kell évenként behozunk az idegen vérből, hogy degenerálódás ne történhessék? Minél többet. Ha csak lehetséges, évenként szerezzük be az egész állomány létszámának megfelelő 5%-nyi vérfrissítést. Ha ezt minden évben kieresztjük, akkor biztosak lehetünk az eredményben.

Végül nem hallgathatom el azt a meggyőződésemet, hogy az ivararány helyes megállapításától függ az okszerű vadgazdaság eredménye, eltekintve más, befolyással bíró körülményektől. De az a tenyésztő, aki az ivararány beállításával fáradozik, az a vad egyéb életszükségletéről és a vad védelméről is gondoskodik megfelelő mértékben.
